

De taal wijst ons de weg: het semantisch argument

Emanuel Rutten
VU Amsterdam

Wat als de structuur van de taal ons de weg wijst naar een adequaat antwoord op de vraag naar de aard van de oorsprong van de wereld? In wat volgt, laat ik zien dat dit inderdaad het geval is. Ik vertrek vanuit bepaalde inzichten in hoe de taal werkt, en daaruit leid ik af dat de wereldgrond redelijkerwijs geen materie of informatie is, maar een bewust wezen. En een bewust wezen dat de eerste oorzaak van de wereld is, kan met recht God worden genoemd.

Mijn argument noem ik het *semantisch argument*. Voordat ik de ervoor vereiste begrippen invoer, ga ik eerst in op het bekende bezwaar dat het problematisch zou zijn om conclusies over de werkelijkheid af te leiden uit de structuur van de taal. Dit bezwaar overtuigt niet. Het is namelijk niet onredelijk om te veronderstellen dat de algemene structuur van de taal een afbeelding is van de structuur van de wereld en ons daarom iets kan leren over de wereld.

Zo kan een analyse van de taal verduidelijken welk type objecten de wereld bevat. Namen (zoals ‘Aristoteles’) en unieke bepalingen (zoals ‘de auteur van *De Anima*’) weerspiegelen de categorie van objecten. Algemene termen (zoals ‘blauw’, ‘boom’ of ‘bevriend’) weerspiegelen daarentegen de categorie van eigenschappen en de categorie van relaties. De taal leert ons zo dat de wereld uit objecten, eigenschappen en relaties bestaat. Ook toont de taal dat objecten eigenschappen hebben (Marks auto is blauw) en dat objecten onderling in allerlei relaties kunnen staan (Mark en Eva zijn bevriend). De fundamentele structuur van de taal wijst ons dus op de structuur van de wereld. Precies omdat het redelijk is om te denken dat de structuur van de taal correspondeert met de structuur van de wereld, kan taalanalyse een zinvol instrument zijn om bepaalde inzichten te verkrijgen in de aard van de werkelijkheid. Dit wil uiteraard niet zeggen dat we alléén door taalanalyse iets kunnen leren over de wereld. Evenmin beweer ik dat we uitsluitend op grond van een analyse van de taal kunnen beweren dat er objecten, eigenschappen en relaties zijn. Nadenken over de wereld omvat veel meer dan taalanalyse alleen. Maar dit laat onverlet dat taalanalyse een vruchtbare bijdrage levert.

Nu dan het argument. De wereld is een geheel van objecten. Voorbeelden van objecten zijn mijn mobiele telefoon, de stoel waarop ik zit, en de laptop waarop ik nu deze tekst schrijf. Bomen, planten en dieren zijn eveneens objecten. En ook jij en ik zijn een object. Zelfs God, als God bestaat, is een object. Want een object is niets meer of minder dan iets wat bestaat. Moleculen, elektronen, protonen en neutronen zijn dus eveneens objecten. Objecten hebben

zoals gezegd eigenschappen. Zo heeft mijn telefoon een bepaalde kleur en mijn stoel een bepaald gewicht. De boom in de voortuin is een dennenboom, en Sabrina is een vrouw.

Toch is niet alles wat we naar waarheid over een object kunnen zeggen ook een eigenschap ervan. Iets is alleen een eigenschap van een object indien de mededeling dat het object het bezit ons iets leert over dat object. De mededeling dat mijn mobiele telefoon bestaat, leert ons er niets over. Want er zijn geen dingen die niet bestaan. En dit geldt niet alleen voor de werkelijkheid zoals die feitelijk is, maar het blijft ook waar als de werkelijkheid heel anders was geweest dan deze is. Ook dan zouden er geen dingen zijn die niet bestaan. Het is dus *noodzakelijk waar* dat er geen dingen zijn die niet bestaan. Zeggen dat het bestaat levert dus inderdaad geen kennis ervan op. En daarom is ‘bestaan’ (of er-zijn) geen eigenschap van mijn telefoon. Wie echter naar waarheid zegt dat mijn telefoon zwart is, leert ons er wel iets over. Mijn telefoon had immers niet zwart geweest kunnen zijn. Daarom is ‘zwart zijn’ een eigenschap ervan. Ik geef nog een voorbeeld. Ieder object is noodzakelijk gelijk aan zichzelf. Het is onmogelijk voor iets om niet gelijk aan zichzelf te zijn. Dit is niet alleen waar in de wereld zoals deze feitelijk is, maar het zou ook waar geweest zijn als de wereld er anders zou hebben uitgezien. Het is noodzakelijk waar. Ik leer jou dus niets wanneer ik zeg dat mijn telefoon gelijk is aan zichzelf. En dus is ‘gelijk aan zichzelf zijn’ geen eigenschap van mijn telefoon. Het merk van mijn telefoon is daarentegen juist weer wel een eigenschap ervan.

Datgene waar Bas het meest van houdt is een stoffelijk object. Is ‘stoffelijk zijn’ of ‘materieel zijn’ nu een eigenschap ervan? Jazeker. Onstoffelijke objecten zijn immers niet onmogelijk. Want zelfs als alles in de wereld *feitelijk* materieel is, en de materialisten dus gelijk hebben, volgt daaruit nog niet dat het ook *noodzakelijk* zo heeft moeten zijn dat alles materieel is. Het is zelfs dan namelijk nog altijd waar dat er eventueel iets onstoffelijks had kunnen zijn als de wereld anders was geweest dan ze is. Daarom is ‘materieel zijn’ een eigenschap.

We zullen ons beperken tot positieve eigenschappen. Dit heeft niets te maken met het gevoel dat een eigenschap bij ons oproept of de waardering die we het geven, maar eenvoudigweg met het feit dat we negatieve of ontkennende eigenschappen, zoals *niet-zwart-zijn*, *geen-beukeboom-zijn* en *geen-vrouw-zijn*, buiten beschouwing laten. Het zal namelijk blijken dat het voldoende is om ons te richten op eigenschappen waarin geen ontkenningen voorkomen.

Bovendien beperken we ons tot eigenschappen die een object daadwerkelijk aankleven. Een eigenschap voegt iets toe aan het object (zoals ‘blauw zijn’ of ‘brildragend zijn’) of betreft de aard (‘vrouw zijn’ of ‘materieel zijn’) dan wel een modificatie (‘gebogen zijn’, ‘oud zijn’) ervan. Zich ten noorden van Parijs bevinden kan dus naar waarheid van iets gezegd worden, maar is er geen eigenschap van. Want het gaat hier niet om iets dat het object zelf aankleeft. Neem een blauw gekleurd object. We kunnen naar waarheid van dit object zeggen dat het

blauw of rood gekleurd is. Toch is ‘blauw of rood zijn’ geen eigenschap ervan. Wat dit object werkelijk aankleeft is het blauw zijn. Daarom heeft het alleen ‘blauw zijn’ als eigenschap.

Bij iedere eigenschap hoort een concept. Zo hoort bij de eigenschap ‘zwart zijn’ het concept ‘zwart’, bij ‘beukeboom zijn’ het concept ‘beukeboom’ en bij ‘vrouw zijn’ het concept ‘vrouw’. Elk concept heeft een verwijzing. De verwijzing van een concept is de verzameling van alle objecten die onder het concept vallen. Zo is de verwijzing van ‘zwart’ de verzameling van alle zwarte objecten en die van ‘beukeboom’ de verzameling van alle beukebomen in de wereld. De betekenis van een concept legt dus altijd ook onmiddellijk de verwijzing ervan vast.

Twee concepten zijn identiek als ze dezelfde betekenis hebben. De concepten ‘object’ en ‘ding’ zijn bijvoorbeeld identiek. Het gaat om hetzelfde concept. Hetzelfde geldt voor de concepten ‘auto’ en ‘automobiel’ of ‘vrijgezel’ en ‘alleenstaande’. De concepten ‘getrouwde echtgenoot’ en ‘echtgenoot’ zijn eveneens identiek. Een echtgenoot is immers per definitie getrouwd. Omgekeerd kan het in een bepaalde situatie onduidelijk zijn over welk concept we het hebben. Neem het concept ‘bank’. Gaat het om een zitbank, een slaapbank of een bank waarop je je geld kunt zetten? Om misverstanden te voorkomen geven we daarom steeds helder aan welk concept bedoeld wordt. We zeggen dus niet ‘bank’, maar bijvoorbeeld ‘zitbank’ of ‘geldbank’ om in de situatie in kwestie het juiste concept ter sprake te brengen.

Het is algemeen bekend dat twee verschillende concepten dezelfde verwijzing kunnen hebben. Zo heeft bijvoorbeeld elk dier dat een nier heeft ook een hart en omgekeerd. De verwijzing van het concept ‘dier met een nier’ is dus gelijk aan die van ‘dier met een hart’. Het gaat in beide gevallen om de verzameling van alle gewervelde dieren. Toch gaat het om verschillende concepten. Het hebben van een nier is immers iets anders dan het hebben van een hart. Gelijkheid van verwijzing garandeert dus niet gelijkheid van concepten. Zelfs als twee concepten dezelfde verwijzing hebben, kan het toch om verschillende concepten gaan.

Naast een verwijzing hebben concepten echter ook een verwijzingsverzameling. Dit is een begrip dat ik speciaal voor mijn semantisch argument heb gemunt. Om uit te leggen wat een verwijzingsverzameling is, moet ik eerst iets zeggen over het verschil tussen elementaire en samengestelde concepten. Verreweg de meeste concepten kunnen uiteengerafeld worden in deelconcepten. Neem het concept ‘eenhoorn’. We kunnen een definitie geven van ‘eenhoorn’ in termen van ‘paard’, ‘voorhoofd’ en ‘hoorn’. De concepten ‘paard’, ‘voorhoofd’ en ‘hoorn’ zijn daarom deelconcepten van ‘eenhoorn’. Ze vormen netjes aaneengevoegd het concept ‘eenhoorn’. Of neem een merrie. Een merrie kan gedefinieerd worden als een vrouwelijk paard. En daarom bestaat het concept ‘merrie’ uit de deelconcepten ‘vrouw’ en ‘paard’. Aaneengevoegd vormen deze concepten inderdaad het concept ‘merrie’. Concepten die bestaan uit deelconcepten noem ik samengestelde concepten. Sommige concepten zijn niet

samengesteld. Deze noem ik elementair. Elementaire concepten kunnen niet uiteengerafeld worden in deelconcepten. Denk bijvoorbeeld aan concepten als ‘blauw’ en ‘object’. Ze zijn elementair omdat ze niet definieerbaar zijn in fundamentelere concepten. Deelconcepten van een concept kunnen zelf ook weer uit deelconcepten bestaan. Neem het concept ‘blauwe auto’. Dit bestaat uit de deelconcepten ‘blauw’ en ‘auto’. Het concept ‘blauw’ is elementair en kan niet verder ontleed worden, maar dat geldt natuurlijk niet voor het concept ‘auto’. We kunnen een definitie geven van ‘auto’ en daarom bestaat dit concept uit deelconcepten. Het is een samengesteld concept. Of neem het concept ‘mens’. De mens kan gedefinieerd worden als een rationeel dier. Het concept ‘mens’ bestaat dus uit de deelconcepten ‘rationeel’ en ‘dier’. Het concept ‘rationeel’ is elementair, maar ‘dier’ is samengesteld. Een dier kan worden gedefinieerd als voelend leven. Het concept ‘dier’ bestaat dus uit de deelconcepten ‘voelend’ en ‘leven’. Het concept ‘voelend’ is elementair, maar het concept ‘leven’ is samengesteld. Zo kunnen we dus doorgaan met het uiteenrafelen van het concept ‘leven’. Uiteindelijk komen we dan altijd uit bij concepten die niet verder ontleedbaar zijn, zoals het concept ‘blauw’. Identieke concepten, zoals ‘getrouwde echtgenoot’ en ‘echtgenoot’, of ‘auto’ en ‘automobiel’, hebben dezelfde deelconcepten. En twee concepten met dezelfde deelconcepten zijn gelijk.

Verder is het nog van belang op te merken dat het concept ‘object’ nooit een deelconcept van een concept is. Want alles is hoe dan ook altijd een object. Het voegt dan ook niets toe om van bijvoorbeeld het concept ‘boom’ op te merken dat het om een object gaat. Daarom maakt ‘object’ geen deel uit van de deelconcepten die aaneengevoegd het concept ‘boom’ vormen.

Nu kan ik eindelijk uitleggen wat ik versta onder de verwijzingsverzameling van een concept. Ik begin met de verwijzingsverzameling van elementaire concepten. Want dat is eenvoudig. De verwijzingsverzameling van een elementair concept is simpelweg de verwijzing van dat concept. Zo is de verwijzingsverzameling van het elementaire concept ‘rood’ gelijk aan de verzameling van alle rode objecten in de wereld. En de verwijzingsverzameling van ‘object’ is de verzameling van alle objecten in de wereld. Het is wat lastiger om te begrijpen wat de verwijzingsverzameling van een samengesteld object is. De verwijzingsverzameling van een samengesteld concept verkrijgen we door de verwijzingen van de deelconcepten van dat concept te bepalen en vervolgens die verzamelingen bij elkaar te voegen. Ik geef direct een voorbeeld. Neem het concept ‘blauwe auto’. De verwijzing van dit concept is de verzameling van alle blauwe auto’s in de wereld. De verwijzingsverzameling ervan is daarentegen de verzameling van alle blauwe objecten en alle auto’s in de wereld. Hiertoe behoren dus bijvoorbeeld ook blauwe tafels en stoelen en gele en rode auto’s. Of neem het concept ‘eenhoorn’. De verwijzing ervan is de verzameling van alle eenhoorns in de wereld. Eehoorns bestaan echter niet. En dus is deze verzameling leeg. De verwijzingsverzameling van het concept ‘eenhoorn’ is echter niet leeg. Omdat het concept ‘eenhoorn’ de concepten

‘paard’, ‘hoorn’ en ‘voorhoofd’ als deelconcepten heeft, is de verwijzingsverzameling van het concept ‘eenhoorn’ gelijk aan de verzameling van alle paarden, voorhoofden en hoornen in de wereld. Tot deze verzameling behoort dus bijvoorbeeld ook jouw en mijn voorhoofd. De verwijzingsverzameling van een samengesteld concept verschilt dus van de verwijzing ervan. Concepten met dezelfde verwijzing, hoeven niet dezelfde verwijzingsverzameling te hebben.

We zagen eerder dat gelijkheid van verwijzing geen gelijkheid van betekenis garandeert. Want hoewel de concepten ‘dier met een nier’ en ‘dier met een hart’ dezelfde verwijzing hebben, namelijk de verzameling van alle gewervelde dieren, gaat het toch om verschillende concepten. Het hebben van een nier is immers niet hetzelfde als het hebben van een hart. De verwijzing van beide concepten is gelijk, maar hun betekenis verschilt. Twee concepten die dezelfde verwijzing hebben, hoeven dus niet ook dezelfde betekenis te hebben. Wat ik nu beweer is dat twee concepten met dezelfde verwijzingsverzameling wel altijd identiek zijn. Als de verwijzingsverzamelingen van twee concepten gelijk zijn, dan zijn ook de concepten gelijk aan elkaar. En omdat de betekenissen gelijk zijn, zijn ook de verwijzingen van beide concepten gelijk. Ik beweer dus dat in tegenstelling tot gelijkheid van verwijzing, gelijkheid van verwijzingsverzameling wél gelijkheid van betekenis (en dus verwijzing) garandeert.

Laten we nog eens kijken naar de concepten ‘dier met een nier’ en ‘dier met een hart’. De betekenissen verschillen. Uitgaande van mijn bewering zullen de verwijzingsverzamelingen dus ook moeten verschillen. Want als de verwijzingsverzamelingen gelijk zijn, dan zouden op grond van mijn bewering de betekenissen ook gelijk moeten zijn. En die verschillen nu juist! De verwijzingsverzameling van ‘dier met een nier’ is de verzameling van alle dieren en alle nieren. De verwijzingsverzameling van ‘dier met een hart’ is de verzameling van alle dieren en alle harten. Deze verzamelingen verschillen inderdaad. Zo behoort mijn hart niet tot de eerste, maar wel tot de tweede verzameling. Dit voorbeeld onderschrijft dus mijn bewering.

Omgekeerd garandeert gelijkheid van betekenis altijd gelijkheid van verwijzingsverzameling. Als twee concepten identiek zijn, zijn immers ook hun verwijzingsverzamelingen gelijk. Ik spreek daarom vanaf nu over het *identiteitscriterium voor betekenis*: twee concepten zijn identiek dan en slechts dan als hun verwijzingsverzamelingen gelijk zijn. Waarom zouden we dit criterium accepteren? In wat volgt richt ik mij op de ‘dan’ kant. De ‘slechts dan’ kant is immers triviaal. Het criterium is in de eerste plaats intuïtief plausibel. Twee concepten met dezelfde verwijzingsverzameling zijn niet van elkaar te onderscheiden door na te gaan waar hun deelconcepten naar verwijzen. In beide gevallen stuiten we immers op exact dezelfde verzameling objecten in de wereld. Beide concepten maken dus op dezelfde wijze “contact” met objecten in de wereld. Gegeven het feit dat betekenis en verwijzing hoe dan ook iets met elkaar te maken moeten hebben, geeft dit ons een sterke aanwijzing voor de bewering dat de betekenissen van beide concepten gelijk zijn en het dus om identieke concepten gaat.

Bovendien kunnen er heel veel onderling uiteenlopende voorbeelden worden gegeven van verschillende concepten met verschillende verwijzingsverzameling. Er is daarentegen geen enkel voorbeeld bekend van verschillende concepten met dezelfde verwijzingsverzameling. En zolang na intensief zoeken en proberen een tegenvoorbeeld uitblijft, is het redelijk om te generaliseren en te concluderen dat twee concepten met dezelfde verwijzingsverzameling inderdaad gelijk zijn. Zo komen we dan tot genoemd identiteitscriterium voor concepten.

Laten we ter illustratie een paar vermeende tegenvoorbeelden bekijken. Neem de concepten ‘zandstrand’ en ‘strandzand’. De betekenissen verschillen uiteraard. Maar geldt dit ook voor de verwijzingsverzamelingen? De deelconcepten van ‘zandstrand’ zijn ‘zand’, ‘strand’ en ‘landvorm’. De deelconcepten van ‘strandzand’ zijn daarentegen ‘strand’, ‘zand’ en ‘stof’. De verwijzingsverzameling van ‘zandstrand’ verschilt dus inderdaad van die van ‘strandzand’ omdat bijvoorbeeld de eerste in tegenstelling tot de tweede alle landvormen bevat.

Of neem de concepten ‘driezijdig’ en ‘driehoekig’. De verwijzingen van beide concepten zijn gelijk, want alles wat drie zijden heeft, heeft ook drie hoeken en omgekeerd. Toch gaat het om verschillende concepten. Driezijdig betekent iets anders dan driehoekig. Laten we eens naar de verwijzingsverzamelingen kijken. De verwijzingsverzameling van ‘driezijdig’ bevat in tegenstelling tot de verwijzingsverzameling van ‘driehoekig’ alle zijden in de wereld. Beide verwijzingsverzamelingen verschillen dus van elkaar, zoals het identiteitscriterium stelt.

Neem vervolgens de concepten ‘water’ en ‘H₂O’. Beide concepten verschillen, zelfs als het noodzakelijk waar is dat water gelijk is aan H₂O. Het concept ‘water’ heeft als deelconcepten ‘vloeistof’, ‘kleurloos’ en ‘drinkbaar’, terwijl het concept ‘H₂O’ ‘zuurstof’ en ‘waterstof’ als deelconcepten heeft. Maar dan verschillen inderdaad de verwijzingsverzamelingen van elkaar. Zo bevat de verwijzingsverzameling van ‘water’ geen zuurstofatomen.

Of beschouw de concepten ‘rond vierkant’ en ‘getrouwde vrijgezel’. Er zijn uiteraard geen ronde vierkanten en getrouwde vrijgezellen. Daarom hebben beide concepten dezelfde verwijzing, namelijk de lege verzameling. Toch verschillen hun betekenissen. Maar dan moeten hun verwijzingsverzamelingen ook verschillen. En dit is inderdaad het geval. Zo bevat de verwijzingsverzameling van ‘rond vierkant’ in tegenstelling tot die van ‘getrouwde vrijgezel’ alle vierkante objecten in de wereld.

Neem nu de concepten ‘object’ en ‘zelf-identiek’. Omdat alles *logisch* noodzakelijk zowel een object als zelf-identiek is, verwijzen beide concepten naar alles wat bestaat. Beide concepten hebben dus dezelfde verwijzing. En omdat beide concepten elementair zijn, geldt voor beide dat hun verwijzingsverzameling gelijk is aan hun verwijzing. Beide concepten hebben dus ook dezelfde verwijzingsverzameling. Volgens het criterium moeten hun betekenissen dus eveneens gelijk zijn. En dit is inderdaad het geval omdat uit ‘object’ logisch onmiddellijk

‘zelf-identiek’ volgt en omgekeerd. ‘Object zijn’ valt logisch geheel samen met ‘zelf-identiek-zijn’. Of neem de concepten ‘er zijn’ en ‘één zijn’. Het zijn van één object valt logisch geheel samen met het zijn van een object. Elk object is logisch noodzakelijk één object. En dus hebben beide concepten zowel dezelfde verwijzingsverzameling als dezelfde betekenis.

Alle tot dusver besproken vermeende tegenvoorbeelden falen dus. Maar zijn er nog andere vermeende tegenvoorbeelden? Laten we er nog twee bekijken. Neem de concepten ‘mens’ en ‘persoon’. Ze zijn niet identiek. Mensen zijn immers personen, maar strikt genomen hoeft een persoon nog geen mens te zijn. De betekenissen verschillen dus. Zijn de verwijzingen en verwijzingsverzamelingen echter niet gelijk? Nee. Zelfs als de verwijzingen gelijk zijn, is het toch zo dat de verwijzingsverzamelingen verschillen. De verwijzingsverzameling van ‘mens’ opgevat als rationeel dier bestaat uit alle dieren en alles wat over denkvermogen beschikt. De verwijzingsverzameling van persoon opgevat als rationeel wezen bestaat alleen uit alles wat beschikt over het vermogen tot denken. De verwijzingsverzamelingen zijn dus niet gelijk. Er zijn namelijk dieren die niet over denkvermogen beschikken. Neem als laatste voorbeeld de concepten ‘algoed’ en ‘alwetend’. Hun betekenissen verschillen. Maar hoe zit het met hun verwijzingsverzamelingen? Het concept ‘algoed’ heeft ‘goed’ als deelconcept en het concept ‘alwetend’ heeft ‘wetend’ als deelconcept. De verwijzingsverzameling van ‘algoed’ bevat dus alles wat goed is en de verwijzingsverzameling van ‘alwetend’ bevat alles wat iets weet. Niet alles wat iets weet is goed en niet alles wat goed is, is iets wat iets weet. Ook dit voorbeeld voldoet dus aan het criterium omdat beide verwijzingsverzamelingen eveneens verschillen.

Nu we het identiteitscriterium besproken hebben, kan ik de volgende stap van het argument uitwerken. Neem de eigenschap ‘rood’. Deze eigenschap is niet universeel. Want niet alles in de wereld is rood. Er bestaan ook blauwe, groene en gele objecten. Of neem de eigenschap ‘dier’. Deze eigenschap is evenmin universeel. Mijn laptop is bijvoorbeeld geen dier. En dit geldt ook voor de stoel waarop en de tafel waaraan ik zit. Zo kunnen we doorgaan. Steeds wanneer we een vertrouwde eigenschap uitkiezen, zoals ‘mens zijn’, ‘vierkant zijn’, ‘boom zijn’ en ‘blauw zijn’, blijkt deze niet universeel te zijn. Ik beweer dat dit gegeneraliseerd kan worden. Mijn stelling is dat er überhaupt geen universele eigenschappen zijn. Voor *iedere* eigenschap bestaat er *tenminste één* object in de wereld dat die eigenschap *niet* heeft.

Dit kan aangetoond worden door een bewijs uit het ongerijmde. Stel dat er een universele eigenschap bestaat. Bij deze eigenschap hoort een concept. En omdat het om een universele eigenschap gaat, is de verwijzing van dit concept alles wat bestaat. Dit concept is elementair of samengesteld. Als het concept elementair is, dan is de verwijzingsverzameling van het concept gelijk aan de verwijzing ervan en dus ook alles wat bestaat. Het concept ‘bestaan’ heeft als verwijzing alles wat bestaat. Omdat het concept ‘bestaan’ elementair is, is de verwijzingsverzameling ervan ook alles wat bestaat. De verwijzingsverzameling van het

concept in kwestie is dus gelijk aan de verwijzingsverzameling van het concept ‘bestaan’. Uit het identiteitscriterium volgt daarom dat het concept identiek is aan het concept ‘bestaan’. Maar dan is de bij dit concept horende universele eigenschap in kwestie dus ‘bestaan’. Dit levert direct een tegenspraak op omdat zoals eerder besproken ‘bestaan’ geen eigenschap is.

Als het concept daarentegen samengesteld is, dan bestaat het uit een aaneenvoeging van meerdere elementaire deelconcepten. Omdat het concept bij een universele eigenschap hoort, is de verwijzing van het concept alles wat bestaat. Nu valt iets onder een samengesteld concept dan en slechts dan als het onder alle deelconcepten ervan valt. De verwijzing van elk van de elementaire deelconcepten moet dus eveneens gelijk zijn aan alles wat bestaat. De verwijzingsverzameling van ieder elementair deelconcept is gelijk aan de verwijzing van dit deelconcept en dus ook gelijk aan alles wat bestaat. Uit het identiteitscriterium volgt dan dat elk van de elementaire deelconcepten gelijk is aan het concept ‘bestaan’. Het samengestelde concept is als aaneenvoeging van deze elementaire deelconcepten daarom de aaneenvoeging van steeds hetzelfde concept ‘bestaan’ en dus ook identiek aan het concept ‘bestaan’. Maar dan is de bij dit concept horende universele eigenschap wederom ‘bestaan’, wat opnieuw direct een tegenspraak oplevert omdat zoals gezegd ‘bestaan’ geen eigenschap is.

We krijgen in beide gevallen dus een tegenspraak en daarom moet de aannname dat er een universele eigenschap bestaat, verworpen worden. Zo volgt uiteindelijk de conclusie dat er geen universele eigenschappen zijn. Voor ieder eigenschap is er altijd wel een object in de wereld te vinden dat die eigenschap niet heeft.

Mijn semantisch argument zoals ik dat tot dusver heb uitgewerkt, kan ook in zeer compacte vorm worden weergegeven. Alles wat bestaat heeft eigenschappen en bij iedere eigenschap hoort een begrip. Zo hoort bij ‘rood zijn’ het begrip ‘rood’ en bij ‘mens zijn’ het begrip ‘mens’. Als nu twee volkomen simpele, enkelvoudige en dus niet nader analyseerbare begrippen – zoals ‘bestaan’ en ‘zijn’, of ‘entiteit’ en ‘object’ – ook dezelfde verwijzing hebben, dan zijn hun betekenis redelijkerwijs gelijk. Hieruit volgt dat er géén universele eigenschappen zijn. Want als er een universele eigenschap zou zijn, dan hoort daarbij een aaneenvoeging van één of meerdere *enkelvoudige* begrippen die elk dezelfde verwijzing en dus dezelfde betekenis hebben als het begrip ‘bestaan’. Die universele eigenschap zou dan dus ‘bestaan’ zijn, wat onmogelijk is omdat ‘bestaan’ als voorwaarde voor het bezitten van eigenschappen zelf geen eigenschap is. Voor iedere eigenschap bestaat er dus een object dat die eigenschap mist.

Los van mijn semantisch argument hebben door de eeuwen heen verschillende filosofen gemeend dat er inderdaad geen universele eigenschappen zijn. Zo leert Heraclitus dat de natuur een harmonie of eenheid van tegendelen is. Steeds bestaat voor alles ook zijn tegendeel. De wereld is een spanningsvol spel van tegendelen die voortdurend in elkaar

overgaan. Alles is zo steeds in beweging. En Aristoteles spreekt in zijn *Over de kosmos* over de liefde van de natuur voor tegendelen. De natuur houdt van tegendelen. Er is geen licht zonder donker, geen warmte zonder koude, geen liefde zonder haat, geen zwart zonder wit, enzovoort. Er zijn dus geen universele eigenschappen. In zijn *Retorica* stelt Aristoteles bovendien dat als van twee tegendelen het ene kan bestaan, ook het andere mogelijk is. Kortom, als iets mogelijk is dan is ook zijn tegendeel mogelijk. En omdat volgens Aristoteles het mogelijke altijd in heden, verleden of toekomst werkelijk wordt, volgt hieruit dat het tegendeel van al het bestaande uiteindelijk ook moet bestaan. Wederom sluit dit het bestaan van universele eigenschappen uit. Daarnaast stelt Cicero in zijn *Over de goden* dat de natuur zo in elkaar zit dat alles zijn tegendeel heeft. Aangezien er sterfelijkheid bestaat, moet er ook onsterfelijkheid bestaan. Cicero geeft bovendien aan dat dit ook de opvatting van Epicurus is geweest en door hem het beginsel van *isonomia* of gelijke verspreiding werd genoemd. Zowel Cicero als Epicurus accepteren dus het beginsel dat er geen universele eigenschappen zijn.

Vele eeuwen later onderschrijft ook Spinoza dit principe. In een brief aan zijn vriend Jarig Jelles op 2 juni 1674 stelt Spinoza namelijk *determinatio negatio est*. Determinatie is negatie. Bestaan, gedetermineerd zijn, is negeren. Om te bestaan is het noodzakelijk dat ook zijn of haar tegendeel bestaat. Tegendelen zijn onvermijdelijk. En dus zijn er geen universele eigenschappen. Spinoza's uitspraak is een voorafschaduwing van Hegels dialectiek, waarbij de werkelijkheid zich noodzakelijk ontwikkelt door ontkenningen. Alles wat bestaat slaat in de ontwikkeling van de werkelijkheid steeds weer om in zijn of haar tegendeel. Er bestaan volgens Hegel dus evenmin universele eigenschappen. Dialectici zoals Hegel menen dus dat niet alleen het menselijk denken, maar ook de wereld zelf zich door negaties ontwikkelt en verwerkelijkt, zodat ontkenning tot het wezen van de werkelijkheid behoort en universele eigenschappen niet bestaan. De wereld sluit de negatie in. Negatie behoort tot haar wezen. Volgens de dialectici is de negatie ingeschreven in het zijn en daarom heeft alles zijn 'niet'. Natuurlijk leert Hegel dat er steeds ook sprake is van een verzoening of *aufhebung* van de tegenstellingen. Elke verzoening wordt echter voortdurend ook weer genegeerd, zodat er steeds weer een nieuwe tegenstelling ontstaat en de universaliteit doorbroken wordt. Dit gaat zo door tot aan de absolute zijnsoorsprong waarin alle opposities uiteindelijk gegrond zijn.

In onze tijd begrijpen sommige theoretische fysici en metafysici de wereld als geheel van "symmetriebrekingen", zodat de wereld een bundel van splitsingen betreft en universele eigenschappen inderdaad ontbreken. Maar ook veel postmoderne denkers die de verleiding om metafysica te beoefenen toch niet kunnen weerstaan, menen dat de wereld teruggaat op differenties of verschillen. Ook dan ontbreken universele eigenschappen. En als de structuur van de taal en het denken die van de werkelijkheid weerspiegelt, dan hebben contrasten in de taal en het denken steeds hun evenknie in de werkelijkheid, zodat wederom volgt dat er geen

universele eigenschappen zijn. De conclusie van mijn semantisch argument wordt dan ook door de eeuwen heen door meerdere sterk van elkaar verschillende filosofen aanvaard. Dit gegeven is niet onbelangrijk. Blijkbaar hebben we hier inderdaad een fundamenteel inzicht te pakken dat goed aansluit bij ons diepste denken over de werkelijkheid. In ieder geval versterkt het de opvatting dat de conclusie van mijn semantisch argument correct is.

Het ontbreken van universele eigenschappen heeft enorme gevolgen. Zo is ‘materieel zijn’ geen universele eigenschap. Maar dan is niet alles materieel, zodat er dus niet-materiële oftewel immateriële dingen bestaan. Dit is het einde van het materialisme. Evenzo is niet alles fysisch. Er bestaan dus niet-fysische objecten. Dit is het einde van het fysicalisme. Omdat ‘mentaal zijn’ evenmin een universele eigenschap is, is niet alles mentaal. Materie is dus geen illusie van de geest. Materie bestaat daadwerkelijk. Idealisme is dus onhoudbaar.

Panpsychisme stelt dat alles wat bestaat een bepaalde psychische component heeft. Maar dit is eveneens onhoudbaar. Want er zijn geen universele eigenschappen. Neem daarnaast de eigenschap ‘contingent zijn’. Ook dit is geen universele eigenschap. Maar dan moet er dus minimaal één niet-contingent oftewel noodzakelijk object bestaan. Om dezelfde reden moet er tenminste één object bestaan dat niet-veroorzaakt oftewel onveroorzaakt is. Want ook de eigenschap ‘veroorzaakt zijn’ is niet universeel. En omdat de eigenschap ‘gedetermineerd zijn’ evenmin universeel is, volgt dat er niet-gedetermineerde en dus vrije objecten bestaan. Dit wijst op het bestaan van de vrije wil. Neem vervolgens de eigenschap ‘vergankelijk zijn’. Omdat deze eigenschap ook niet universeel is, bestaan er onvergankelijke objecten. Zo zijn er nog meer gevolgen. Omdat de eigenschap ‘immanent zijn’ evenmin universeel is, bestaan er niet-immanente oftewel transcendentie objecten. Zo opent zich zelfs het transcendentie.

Onze wereld blijkt dus bevolkt met niet-materiële, niet-fysische, noodzakelijk bestaande, onveroorzaakte, vrije, onvergankelijke en transcendentie objecten. Dit verdraagt zich niet met veel bekende atheïstische wereldbeelden. Genoemde typen objecten passen van nature juist goed bij een wereldbeeld dat diametraal tegenover atheïsme staat: theïsme. Het ontbreken van universele eigenschappen maakt tot dusver theïsme dus al heel veel waarschijnlijker.

Het afwezig zijn van universele eigenschappen impliceert ook dat er atomen moeten bestaan. Omdat de eigenschap ‘samengesteld zijn’ niet universeel is, moeten er objecten bestaan die niet-samengesteld en dus ondeelbaar zijn. Er bestaan dus inderdaad atomen. Maar niet alles is een atoom. Want ook de eigenschap ‘atoom zijn’ is niet universeel. Er bestaan dus ook samengestelde objecten. En omdat er geen universele eigenschappen zijn, is niet alles water (contra Thales), vuur (contra Heraclitus), aarde, lucht, een monade (contra Leibniz), wil tot macht (contra Nietzsche), levenswil (contra Schopenhauer), taal (contra Derrida) of een machine (contra Arjen Kleinherenbrink). Evenzo zijn er naast ‘actuele’ ook ‘niet actuele’ en

dus potentiële' objecten en is (bijvoorbeeld vanwege het bestaan van 'eerste materie' of 'zuivere vorm') niet elk object een combinatie van vorm en stof (Aristoteles). Bovendien is niet alles wat bestaat 'ontisch', zodat er "voorbij" het ontische ook nog iets 'ontologisch' is (Heidegger). Neem verder pantheïsme. De eigenschap 'goddelijk zijn' is niet universeel. Er bestaat dus tenminste één ding dat niet goddelijk is, zodat ook pantheïsme onhoudbaar is.

Bovendien zijn er dingen in de wereld die niet rechtvaardig zijn omdat de eigenschap 'rechtvaardig zijn' evenmin universeel is. Zo kan zelfs het onrecht in de wereld geplaatst worden. Niet alles is liefde. Beschouw vervolgens de eigenschap 'het enige object in de wereld zijn'. Precies omdat ook deze eigenschap niet universeel is, volgt dat het solipsisme (de bewering dat je de enige in de wereld bent) verworpen moet worden. Want als solipsisme waar zou zijn, dan zou die eigenschap wél universeel zijn. Zo wordt ook de aloude sceptische vraag of de buitenwereld bestaat eindelijk opgelost. Er zijn zelfs sceptici die betwijfelen of er überhaupt iets bestaat. Ook hen kunnen we gerust stellen. Natuurlijk bestaat er iets. Want als er namelijk niets bestaat, dan zijn op grond van fundamentele logische wetten alle universele uitspraken (zoals 'Alles is blauw' of 'Alles is rond') *per definitie* waar. Alle eigenschappen zouden dan dus per definitie universeel zijn. Maar er zijn geen universele eigenschappen. We kunnen zelfs laten zien dat de Platonisten gelijk hebben wanneer zij beweren dat er abstracte objecten bestaan. Omdat er geen universele eigenschappen zijn, is de eigenschap 'concreet zijn' immers niet universeel. Er bestaan dus niet-concrete oftewel abstracte objecten. Plato had dus gelijk door te wijzen op het bestaan van abstracte Ideeën.

De stelling dat er geen universele eigenschappen zijn, krijgt zo langzamerhand de kenmerken van een echte *theorie van alles*. Door alle gevolgen ervan in kaart te brengen krijgen we in feite de hele wereld weer terug zoals we deze in traditioneel opzicht altijd al gekend hebben. Die ene formule – er zijn geen universele eigenschappen – heeft dan ook inderdaad de potentie werkelijk een theorie van alles te zijn. In de film *The Theory of Everything* uit 2014 droomt Stephen Hawking van die ene formule die niet *ad hoc* is en de gehele werkelijkheid adequaat beschrijft en verklaart. Hij zoekt er al zijn hele leven tevergeefs naar. Dit komt omdat die ene felbegeerde formule van een geheel andere aard is dan Hawking vermoedt. De gezochte ultieme formule is géén formule binnen de kosmologie of fysica. Het is een formule binnen de *metaphysica*, namelijk de stelling dat universele eigenschappen ontbreken.

Alle wereldbeelden die leiden tot een 'Alles is dit' of 'Alles is dat' sneuvelen erdoor. Geen enkel monistisch wereldbeeld overleeft de conclusie dat er geen universele eigenschappen zijn. Alléén dualistische wereldbeelden overleven. De conclusie dat universele eigenschappen afwezig zijn, werkt daarom als een adequaat "filter" voor wereldbeelden. Een wereldbeeld dat een uitspraak van de vorm 'Alles is zus' of 'Alles is zo' impliceert, komt niet door dit filter heen en is daarom rationeel onhoudbaar. Dit geldt voor typische atheïstische wereldbeelden

zoals het materialisme, fysicalisme en naturalisme. Maar ook minder typische atheïstische wereldbeelden zoals idealisme, panpsychisme, vitalisme, pantheïsme, solipsisme en machinisme komen niet door het wereldbeeldenfilter heen. Theïsme en Platonisme zijn typische voorbeelden van dualistische wereldbeelden die het filter wél overleven. Sterker nog, het filter maakt theïsme heel veel waarschijnlijker zoals we eerder zagen. In het tweede deel van mijn tweeluik *Het Retorische Weten* laat ik zien dat Platonisme theïsme impliceert, zodat uiteindelijk theïsme als wereldbeeld door toedoen van het filter komt bovendrijven.

De conclusie dat er geen universele eigenschappen zijn, wijst ons bovendien ook *rechtstreeks* op het geestelijk zijn van de grond van de werkelijkheid. Het zijn laat zich klaarblijkelijk door geen enkel “Alles is dit” of “Alles is dat” keurslijf knechten. Ze ongtlipt iedere keer weer aan elk dwangmatig “Alles is zus” of “Alles is zo” korset. Het zijn laat zich anders gezegd in geen enkele universalistische mal persen. Het zijn is dus radicaal vrij. De uiteindelijke oorsprong van de wereld is vrijheid. Dát is de laatste waarheid over het zijn. *Free at last*. Maar vrijheid is gegrond in subjectiviteit. Vrijheid is een kenmerk van de geest. De geest is vrij omdat ze zich steeds weer boven ieder formalisme weet te verheffen. De geest valt met geen enkele vaste vorm samen. Ze weerstaat elke beknelende poging om haar tot een star formalisme te reduceren. De geest bezit dialectisch gezegd altijd het vermogen tot *negatie* en daarom stijgt de geest boven ieder opgelegd universalisme uit. Een in de geest gegrond zijn laat zich dus niet dwingen. Nooit valt een ten diepst geestelijk zijn samen met een beknelende “Alles is X”-ideologie. Het ontbreken van universele eigenschappen wijst er dus redelijkerwijs op dat de wereldgrond een bewust vrij geestelijk wezen is. En daarom kan de grond van de wereld met recht ‘God’ genoemd worden. Het semantisch argument ontsluit zo de geestelijke grond van de wereld en toont ons de intieme band tussen taal, werkelijkheid en wereldgrond. Niet voor niets kwam theïsme in onze taalanalyse hierboven als wereldbeeld bovendrijven. Het is dan ook inderdaad de taal die ons uiteindelijk de weg wijst naar de oorsprong van het zijn.